

ВИЗНАННЯ ПРАВА ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ АВТОРА

Качуровський В.В.

Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України,
Шевченківський районний суд м. Києва

У статті розглядається визнання права як один із способів захисту особистих немайнових прав інтелектуальної власності. Проаналізовано специфіку застосування зазначеного способу захисту відносно немайнових благ автора. Розглянуто дії творця у випадку визнання права авторства відносно як оприлюдненого, так і не оприлюдненого твору. Розроблено рекомендації, які сприяють ефективному процесу доказування. Аргументовано вибір судової форми захисту, як найбільш доцільної у випадку визнання особистого немайнового права.

Ключові слова: спосіб захисту, визнання права, право авторства, оприлюднений твір, доказування.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Захист є однією із найбільш вагомих та ефективних гарантій існування суб'єктивного цивільного права. В першу чергу це пов'язано і з тим, що не завжди суб'єктивні цивільні права здійснюються безперешкодно. Доволі часто саме на стадії здійснення суб'єктивних цивільних прав виникає ціла низка перепон, які заважають особі реалізувати належні їй правомочності на власний розсуд з метою задоволення свого інтересу. В переважній більшості випадків основою таких перешкод є неправомірне поведінка інших осіб, які, відстоюючи власні інтереси, намагаються протиправно перешкодити носіям суб'єктивних цивільних прав належним чином здійснити свої права. І саме з метою гарантування безперешкодного здійснення суб'єктивних цивільних прав, чи-то їх повного, ефективного та своєчасного поновлення, особи – носії цих прав вимагають їх захисту. Фундаментальні засади захисту суб'єктивних прав містяться у Конституції України. Зокрема, відповідно до ч. 3 ст. 8 гарантується захист конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України. У ч. 1 ст. 54 Конституції України гарантується захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Дослідження особистих немайнових прав знайшли своє відображення у працях радянських науковців: О.П. Вілейти, М.В. Гордона, М.К. Почанського, В.І. Серебровського, К.А. Флейшиц та ін. Питання особистих немайнових прав інтелектуальної власності також розглядалися в наукових працях відомих українських та зарубіжних вчених-правників, зокрема: В.В. Луця, М.М. Малєїної, О.А. Підпригори, О.О. Підпригори, О.М. Піцан, В.О. Калютина, З.В. Ромовської, О.Д. Святоцького, О.П. Сергєєва, Р.О. Стефанчука, Г.В. Чурпіти, Р.Б. Шишки, та інших. У закріпленому чинним законодавством, механізмі захисту особистих немайнових прав інтелектуальної власності ми виділили окремі недоліки, які потребують наукового висвітлення з метою подальшого вдосконалення цього механізму.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується зазначена стаття. Загальний перелік способів захисту суб'єктивних цивільних прав передбачений у ст. 16 ЦК України, який включає в себе: 1) визнання права; 2) визнання правочину недійсним;

3) припинення дії, яка порушує право; 4) відновлення становища, яке існувало до порушення; 5) примусове виконання обов'язку в натурі; 6) зміна правовідношення; 7) припинення правовідношення; 8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди; 10) визнання незаконними рішень, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб [2]. Враховуючи низку специфічних особливостей захисту особистих немайнових прав на об'єкти інтелектуальної власності, розглянемо визнання права, як спосіб захисту особистих немайнових благ автора.

Формулювання цілей статті. Метою статті є висвітлення найпоширеніших питань, які виникають в процесі застосування такого способу захисту особистого немайнового права на об'єкти права інтелектуальної власності, як визнання права.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Визнання особистого немайнового права є способом захисту, за яким визнається наявність в особи певного особистого немайнового права, яке було порушене, чи наявність якого попередньо піддавалось сумніву з боку інших осіб. Вказана специфіка визначає той факт, що застосування даного способу може відбуватись лише в юрисдикційній (переважно в судовій) формі [3, с. 195].

Наголошуючи на превентивному характері дії цього способу, слід підкреслити, що визнання права відіграє одне з найважливіших місць серед способів захисту особистих немайнових прав автора, оскільки воно застосовується у тому випадку, коли авторство ставиться під сумнів, заперечується або іншим способом не визнається.

Вимога про визнання права, як правило, заявляється самостійно та не включається в комплекс вимогу чи не заявляється в якості передумови інших вимог. Застосування цього способу захисту є особливо актуальним у випадку порушення прав на твори, які опубліковані анонімно чи під псевдонімом, а також у випадках порушення прав на неопубліковані твори [4, с. 129].

Застосування визнання права, як способу захисту – особистих немайнових прав автора, залежить від певних обставин. По-перше, визнання права можна застосувати тільки відносно права авторства. Безглуздість визнання інших особистих немайнових прав автора є наслідком самої природи зазначених прав, а також характеру порушень, що зумовлює вимогу про визнання права. Природ-

ним правом, яке встановлює зв'язок між твором і автором є право авторства. Решта особистих немайнових прав не виконують такої ролі і слугують лише для задоволення моральних потреб автора, які виникають після створення твору. Враховуючи таке визначальне значення права авторства та похідність від нього всіх інших особистих немайнових прав автора, важко уявити собі ситуацію, коли заперечується тільки окремо, наприклад, право на опублікування чи право на недоторканість. Визнання права авторства означає автоматичне юридичне визнання всіх інших прав автора. По-друге, визнання авторства, як спосіб захисту слід використовувати як до оприлюдненого так і не оприлюдненого твору. Однак в літературі доцільність вимоги про визнання авторства відносно уже оприлюдненого твору ставиться під сумнів, що є не зовсім правильно [5, с. 159]. Наприклад, чи можна застосовуючи спосіб припинення дій, захистити право авторства, якщо порушник наполягає на своєму праві авторства і оголошує факт першого оприлюднення твору незаконним. В даному випадку ефективніше буде заявити вимогу визнати авторство. Однак у випадку, коли без зазначення імені автора, а також без його згоди незаконно опубліковано раніше уже оприлюднений твір і порушник не оспорує право авторства, позитивні результати можна уже і очікувати від застосування такого способу захисту як припинення неправомірних дій. Можна привести приклад з судової практики Шевченківського районного суду м. Києва. Громадянин А. звернувся в суд з позовом про припинення неправомірних дій, які порушують право авторства та майнові права. Правопорушення полягало в тому, що громадянин Б., з яким громадянин А. в співавторстві написали підручник та опублікували його в співавторстві, перевидав та розповсюджував підручник без його згоди та тільки із зазначенням свого імені, що порушувало його право авторства. Розглянувши матеріали справи, суд своїм рішенням задовольнив вимоги позивача, визнав його право співавторства та зобов'язав порушника припинити розповсюдження підручника, одночасно виплатити громадянину А. частину прибутків від продажу підручника. В даному випадку сам факт оприлюднення твору в співавторстві, став достатнім доказом права співавторства позивача, що дозволило йому обмежитись тільки вимогою припинити неправомірні дії. Проте, задоволення вимог позивача багато в чому залежало від відсутності заперечень з боку порушника, який визнав своє правопорушення. У випадку активного заперечення відповідача, навіть якщо воно буде підтверджуватись підробленими доказами, і ствердження виключно свого права авторства, хід справи може змінитись.

В літературі висловлюються погляди, що у випадку привласнення авторства на ще не оприлюднений твір, автор залишається в безпорадному стані, оскільки він не може вимагати ні припинення дій, що порушують його право, ні стягнення збитків, ні вимагати відшкодування моральної шкоди або ж відзиву опублікованого твору [5, с. 159]. На наш погляд, оприлюднення твору, як факт який планується чи уже стався, не має абсолютно ніякого впливу на оголошення вимоги щодо захисту особистих немайнових прав автора, оскільки такі права виникають з моменту створення. Тому, оголошення вимоги про визнання права та відновлення становища, яке існувало до порушення буде залежати від характеру обставин. Якщо у справжнього автора є вагомі та достовірні докази свого авторства, незалежні від факту незаконного оприлюднення, то він може

використати будь-який з відповідних способів захисту. У випадку, відсутності таких доказів, автор може заявити вимогу про захист порушених прав одночасно з вимогою про визнання права чи окремо визнати право авторства, а потім заявити вимогу про захист. Факт першого оприлюднення твору хоч і формує в суспільстві існування права авторства та є його показником, однак не підтверджує законного права авторства.

Проблема задоволення вимоги про визнання права авторства на не оприлюднений твір пов'язана із складним процесом доказування. Уявимо собі ситуацію, де єдиний екземпляр рукопису викрадений у автора і оприлюднений під ім'ям правопорушника. В такому випадку, слід заявити вимогу про визнання права авторства, що буде єдиним і вирішальним способом захисту особистого немайнового права. Доказом права заявника на авторство можуть бути, наприклад, чернеткові варіанти рукопису, а також інші докази, які можуть відіграти роль у визнанні права авторства. Наведена ситуація ускладнюється тим, що твір присвоєно і незаконно доведено до відома публіки, яка сприймає як автора особу, чие ім'я було зазначено на оприлюдненому творі. В такому випадку справжній автор може оприлюднити створений ним твір разом із опублікуванням заперечень стосовно порушення його права авторства, однак цим він не виправить ситуацію, оскільки публіка буде вважати справжнім автором особу, яка була зазначена при першому оприлюдненні, в той же час його – правопорушником. Вимагати від самого порушника визнати право авторства також малоефективно.

В наведених випадках, спору щодо авторства та вимоги визнати авторство не уникнути. Тому автор незаконно оприлюдненого твору має право вимагати визнання авторства на уже незаконно оприлюднений твір. Проте, у випадку незаконного опублікування під ім'ям порушника уже оприлюдненого твору, вимога про визнання права буде мати другорядне значення. Оскільки автор, який зазначений при оприлюдненні твору може вимагати відновлення становища або припинення дій.

Складність і багатоаспектність процесу доказування права авторства не завжди дозволить автору дійти до очікуваного результату власними силами. Зобов'язати порушника добровільно визнати право авторства майже неможливо, якщо тільки він сам не визнає право законного автора. Проте добровільне визнання порушником права авторства справжнього творця в позасудовому порядку не завжди буде істинно відображати об'єктивну реальність. Крім того, добровільне визнання порушником права авторства справжнього творця може задовольнити лише його моральні вимоги, якими він не завжди себе обмежує. Виникає також необхідність врегулювання і матеріальних вимог. Тому тільки суд, з його владними повноваженнями, може повідомити про особу, яка зазначена під псевдонімом або анонімом. Слід погодитися з думкою А.П. Сергеева, який вказує на те, що вимогу визнати авторство варто заявляти не відповідачу, а суду, який повинен офіційно визнати право авторства позивача [6, с. 377].

В літературі існує думка, відповідно до якої авторство потрібно «підтверджувати». Зазначена позиція аргументується тим, що право авторства не потребує ніякої реєстрації і належить творцю з моменту вираження твору в об'єктивній формі. Право авторства належить до тієї категорії прав, які виникають на підставі юридичного факту і тому існують самостійно. Право авторства не виникає в момент визнання його судом, воно існує і до цього.

Тому і стверджують, що право авторства підтверджується судом, а не визнається.

Така думка, звісно, заслуговує уваги, оскільки «визнання» і «підтвердження» несуть різне смислове навантаження. Однак варто звернути увагу на те, що визнання права, як спосіб захисту суб'єктивного права, заявляється до суду і до відповідача, які повинні визнати об'єктивне право позивача, яке уже існує. Відсутність правовстановлюючого документу у автора твору є причиною визнання права судом [7, с. 195].

На нашу думку, вимагати у суду та відповідача підтвердження суб'єктивного права позивача виглядає безглуздо. Оскільки підтверджувати суб'єктивне право, яке уже виникло та об'єктивно існує, немає необхідності. Іншими словами, визнання права, як спосіб захисту порушеного суб'єктивного права, спрямоване не на визнання суб'єктивного права за позивачем⁴, а на визнання суб'єктивного права позивача, що вже об'єктивно існує, з боку суду та

відповідача. Враховуючи таке тлумачення, визнання права не може підмінюватись підтвердженням права. Необхідно відзначити, що факт визнання права судом, може мати неоднаковий характер для суб'єктивного права. В одному випадку визнання права судом носить правовстановлюючий характер, а в інших – правопідтверджуючий характер. Наприклад, коли йдеться про такий спосіб набуття права власності, як самовільна споруда, визнання права судом носить правовстановлюючий характер, так як виникнення права власності стосується визнання права. У випадку з правом авторства, його визнання судом набуває правопідтверджуючого характеру, оскільки, як уже було зазначено, право авторства виникає та існує на об'єктивних підставах, ніяк не пов'язаних з фактом визнання права судом.

Висновки з даного дослідження. Виходячи з цього, можна зробити висновок про те, що визнання права судом, в залежності від природи права яке захищається, набуває неоднакового характеру.

Список літератури:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 46.
3. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): Монографія / Р.О. Стефанчук; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К.: КНТ, 2008. – 626 с.
4. Уваркин Г.И. Правовые проблемы осуществления и защиты авторских и смежных прав: Дисс. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Г.И. Уваркин. – М., 2006. – 176 с.
5. Андрушин А.Т. Интеллектуальная собственность и гражданско-правовые способы ее защиты: Дисс. канд. юрид. наук: 12.00.03 / А.Т. Андрушин. – Волгоград, 2006. – 206 с.
6. Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации: Учебник / А.П. Сергеев. – М.: «Проспект», 1999. – 752 с.
7. Макагонова Н.В. Авторское право. Учебное пособие / Под ред. Э.П. Гаврилова. – М.: Юридическая литература, 2000. – 288 с.

Качуровский В.В.

Научно-исследовательский институт интеллектуальной собственности
Национальной академии правовых наук Украины,
Шевченковский районный суд г. Киева

ПРИЗНАНИЕ ПРАВА КАК СПОСОБ ЗАЩИТЫ ЛИЧНЫХ НЕИМУЩЕСТВЕННЫХ ПРАВ АВТОРА

Аннотация

В статье рассматривается признание права как один из способов защиты личных неимущественных прав интеллектуальной собственности. Проанализирована специфика применения данного способа защиты в отношении неимущественных благ автора. Рассмотрены действия создателя в случае признания права авторства в отношении как обнародованного, так и не обнародованного произведения. Разработаны рекомендации, способствующие эффективному процессу доказывания. Аргументированно выбран судебной формы защиты, как наиболее целесообразной в случае признания личного неимущественного права.

Ключевые слова: способ защиты, признание права, право авторства, обнародованное произведение, доказывание.

Kachurovskiy V.V.

Intellectual Property Research Institute
of the National Academy of Law Sciences of Ukraine,
Shevchenkovskiy District Court of Kyiv

RECOGNITION OF RIGHTS AS A METHOD OF PROTECTION OF PERSONAL MORAL RIGHT OF AUTHOR

Summary

In the article the recognition of the right, as one of the methods of protection of personal nonproperty intellectual property right, is investigated. There was analyzed the specificity of use of the said way of protecting concerning moral benefits of author. It was considered the creator's actions in case of recognition of authorship in relation to both published and non-published works. The recommendations, which promote efficient process of proving, were developed. There were argued choices of judicial form of protection as the most appropriate in case of recognition of moral rights of the author.

Keywords: method of protection, recognition of right of authorship, published work, proving.